

УДК 330.352:338

І.А. Романюк

НОВІ ЧИННИКИ ТА КОНЦЕПЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. Виявлено, що інтенсифікація виробництва у сільському господарстві як провідний напрям розвитку галузі у 60-70-х роках минулого століття, не втратила своєї значимості та має пріоритети у сучасних умовах. Проте вказано, що ринкові чинники господарювання, жорстка конкуренція на аграрних ринках, процеси глобалізації значно поглибили її зміст. Визначено, що в сучасних умовах здійснення інтенсифікації повинні враховуватися не лише виробничо-економічні, але й організаційно-господарські та соціально-економічні чинники. На основі цього обґрунтовано необхідність розширення концепцій та підходів до управління її розвитком, починаючи з затратної до ресурсної та функціональної.

Ключові слова: інтенсифікація, сільське господарство, чинники, концепції, управління, удосконалення, конкурентоспроможність.

Summary. It was revealed that the intensification of production in agriculture as a leading direction of development of the industry in the 60-70-ies of the last century, has not lost its significance and has priorities in modern conditions. However, it is stated that the market economic factors, stiff competition in agricultural markets, the process of globalization has significantly enhanced its content. It was determined that in modern conditions the implementation of intensification needs to consider not only production and economic, but also organizational-economic and socio-economic factors. Based on this, the necessity of expanding the concepts and approaches to the management of its development, starting with the costly resource and functional.

Key words: intensification, agriculture, factors, concepts, control, improve, competitiveness.

Постановка проблеми. У структурі ресурсів, які продуктивно споживає сільське господарство, постійно відбуваються певні зміни, що викликані об'єктивними умовами. Так, скорочення трудових ресурсів закономірно компенсується зростанням ролі матеріально-технічних ресурсів, особливо засобів механізації праці. Вилучення із сільсько-господарського обороту земель має замінюватися збільшеною продуктивністю кожного гектара, що потребує посилення живлення органічними і мінеральними добривами та ефективніших сортів і т. д. Усе це й пов'язане з процесом інтенсифікації виробництва. До того ж, якщо за нормальних умов функціонування економіки інтенсифікація набуває повсюдного та єдиного підходу до розширеного відтворення, то в умовах затяжної кризи, в якій переважають екстенсивні методи ведення виробництва, а то й проявляється реекстенсифі-

кація, тобто спадне використання ресурсів і звуження сфери виробництва, досить відчутно загострюється проблема ресурсного забезпечення і дотримання раціональних співвідношень між окремими видами ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В основі сучасної української методології визначення економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва лежать праці таких науковців, як В.Я.Амбросов, В. Андрійчук, В.І.Бойко, О.А.Бугуцький, П.І.Гайдуцький, М.Я.Дем'яненко, С.І.Дем'яненко, Ю.С.Коваленко, І.І.Лукінов, В. Мертенс, В. Мацибора, В.Я.Месель-Веселяк, П.Т.Саблук, В. Уланчук, О.М.Шпичак, В.В.Юрчишин. Завдяки дослідженням названих учених були узагальнені та вдосконалені підходи до інтенсифікації виробництва. Проте в ринкових умовах госпо-

© .А. Романюк. 2016

Бібліографія ДСТУ:

Романюк І.А. Нові чинники та концепції здійснення інтенсифікації сільського господарства / І.А. Романюк // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. – №4 (36). – С. 60-63

References (APA):

Romaniuk, I. (2016). Novi chynnyky ta kontseptsii zdiisnennia intensyfikatsii silskoho hospodarstva [New factors and concepts to the implementation of intensification of agriculture]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 4(36), 60-63 (in Ukr.)

дарювання під впливом глобалізації змінюються чинники, методи та концепції проведення інтенсифікації. Це вимагає поглиблення досліджень у напрямі їх виявлення, прогнозування та обґрунтування концепцій управління з метою підвищення конкурентоспроможності галузі.

Метою статті є виявлення нових чинників та обґрунтування відповідних їм методів, інструментів, підходів і концепцій здійснення інтенсифікації сільського господарства та управління її розвитком з метою підвищення конкурентоспроможності інтенсифікації галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах для сільського господарства інтенсифікація набуває особливої ваги, а значить, потребує, щоб цей процес здійснювався виважено, продумано, з орієнтацією на віддачу коштів, укладених у формування ресурсів. Необхідність повсюдного переходу на інтенсивні методи господарювання обумовлена [1, с. 20]:

- обмеженістю (а то й зменшенням) землі як засобу виробництва;
- зменшенням природного приросту сільського населення і посиленням процесу урбанізації;
- відносним зростанням міського населення, а значить, підвищенням загального навантаження на працівника сільського господарства;
- лімітованістю практично всіх ресурсів, які надходять в аграрний сектор із промисловості.

Водночас, на весь зріст постають глобальні завдання сільського господарства, розв'язання яких без інтенсифікації виробництва просто не реальне. Йдеться, насамперед, про дальше піднесення галузі як першооснови вирішення продовольчої проблеми і гарантування продовольчої безпеки країни; забезпечення абсолютного приросту продукції сільського господарства за рахунок якісних показників — урожайності культур і продуктивності тварин; досягнення приросту на тих же (або й менших) площах землі; гарантування ефективнішого функціонування сукупних ресурсів [2, с. 10]. Економія ресурсів обумовлена в свою чергу низкою об'єктивних причин, а саме:

- все реальнішою відчувається нестача свіжої питної води;
- обмеженішими стають ресурси металу, палива, енергії, а звідси — скорочення можливостей виділення їх сільському господарству;
- у багатьох сільських регіонах уже спостерігається досить гострий дефіцит трудових ресурсів;
- з кожним роком все складніше здійснюється процес формування і використання інвестицій;
- без зміни техніки і технології в сільському господарстві не можна буде довести до оптимальності ресурсомісткість і матеріаломісткість аграрної продукції.

Таким чином, головне джерело розвитку сільського господарства — інтенсифікація виробництва, у здійсненні якої необхідно дотримуватися двох взаємопов'язаних вимог [3, с. 50]:

1. Ефективніше і раціональніше використання сукупності тих ресурсів, які вже є в сільському господарстві.

2. Підвищення віддачі тих додаткових коштів і ресурсів, які вдасться залучити в розвиток сільського господарства.

Такий підхід до проблеми формування ресурсів та інтенсифікації виробництва слід вважати аксіомою, бо за ринкових цін на вхідні ресурси з промисловості та існуючих перевитрат їх на одиницю продукції (а в країні вони в 2-6 разів більші) вітчизняне сільське господарство не може бути конкурентоспроможним. У зв'язку з цим в нинішніх умовах необхідно з наукових позицій підходити до трактування ресурсозабезпечення та інтенсифікації виробництва, надання цим процесам планомірного, збалансованого та скоординованого характеру.

Інтенсивний шлях розвитку сільського господарства ні в якому разі не можна зводити лише до затратної концепції, тобто збільшення затрат живої та уречевленої праці вважати єдино можливим проявом процесу інтенсифікації [4, с. 19]. Інтенсивний тип відтворення за будь-яких умов передбачає відповідний характер функціонування і використання всіх залучених ресурсів — земельних, водних, трудових, матеріальних тощо. Тому не можна процес інтенсифікації зводити лише до зіставлення витрат на одиницю земельної площі, бо можна прийти до неправильного висновку, згідно з яким приріст продукції досягається за рахунок однієї й тієї ж площі (або навіть при її скороченні).

Першочергове значення в інтенсифікації мають не витрати ресурсів, а результат їх використання, тобто їх функціонування, напруженість споживання (інтенсивність означає саме напруженість). Звідси можна зробити такі висновки. У тій мірі, в якій приріст продукції забезпечується за рахунок залучення додаткових ресурсів, розвиток сільського господарства є екстенсивним. У тій же мірі, в якій збільшення продукції випереджає приріст ресурсів, досягається за рахунок їх ефективного функціонування, розвиток сільського господарства відбувається на інтенсивній основі.

Фактори, що визначають можливості інтенсифікації в сучасних умовах, можна об'єднати в такі групи: виробничо-технологічні та організаційно-господарські й соціально-економічні. Виробничо-технологічні формуються розвитком матеріально-технічної бази і характеризуються зростанням додаткових вкладень минулої праці у ресурси як промислового, так і сільськогоспо-

дарського походження [5, с. 62]. Сюди можна віднести комплексне застосування засобів хімізації в поєднанні з біологічними та агротехнічними методами і широке впровадження в практику сучасних індустріальних технологій, біотехнології, генної інженерії; здійснення цілеспрямованої роботи зі створення нових сортів рослин і порід тварин тощо. Як правило, всі ці фактори пов'язані з певними додатковими витратами, капітальними вкладеннями.

Організаційно-господарські та соціально-економічні, які ще називають неінвестиційними і призначення яких зводиться до одного — зв'язати в єдине ціле людський фактор і виробничий потенціал, створити такий господарський механізм, який би активізував трудові ресурси [6, с. 168]. Сюди можна віднести такі заходи, як реструктуризація виробничих структур на основі майнових і зе-мельних паїв; вдосконалення механізму плати за земельні та водні ресурси; відмова від виконання завдань за будь-яку ціну; перехід на економічні методи планування; вдосконалення управління, організації виробництва і праці тощо.

Усі ці фактори можуть забезпечити ефективність процесу інтенсифікації через його планомірність, тобто свідомий відбір і вибір найефективніших варіантів розвитку, застосування всіх факторів в оптимальних пропорціях. Планомірний процес нагромадження і комплектування ресурсів є обов'язковою передумовою інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Щоб ресурси сприяли досягненню високого результату за рахунок ефективнішого власного функціонування, потрібно дотримуватися таких вимог:

Ресурси, що використовуються на різних стадіях технологічного процесу, повинні бути якісно однорідними; старі машини можуть замінюватись новими, якщо вони вписуються в загальну систему і не викличуть нових диспропорцій. Нові високоякісні ресурси сприятимуть підвищенню ресурсовіддачі за умови, що надходять у відповідному комплекті та для всього технологічного процесу [7, с. 246]. Нові технології в тваринництві та рослинництві доцільні для запровадження в тому випадку, коли є повне забезпечення їх відповідною системою машин.

Інтенсивні технології гарантуватимуть позитивний результат лише тоді, коли здійснення всіх операцій по виробництву продукції супроводжується кваліфікованим управлінням урожаєм культур чи продуктивністю тварин на основі всебічного врахування їх біологічних і фізіологічних особливостей по фазах (періодах) росту і розвитку. Щоб забезпечити планомірний перехід на інтенсивний тип розвитку, потрібно:

- у межах АПК і всього народного господарства налагодити взаємовигідні економічні зв'язки

між усіма партнерами, що мають пряме чи опосередковане відношення до аграрного сектора;

- налагодити виробництво і реальне забезпечення сільського господарства високоякісними і прийнятними за ціною матеріально-технічними ресурсами;

- всебічно сприяти насиченню аграрних підприємств не лише якісними вітчизняними ресурсами, а й новими технологіями, які б сприяли здешевленню продукції, підвищенню її якості та економічності;

- сформувати в межах АПК та окремих підприємств інвестиційні фонди, здатні фінансувати витрати на інтенсивні методи ведення виробництва;

- змістити акценти ресурсного забезпечення сільського господарства в бік надання пріоритету несільськогосподарським підприємствам і об'єднанням, яким у вік науково-технічної революції належить вирішальна роль у формуванні ефективного ресурсного потенціалу аграрного сектора [8, с. 341].

Ці вимоги мають особливе значення, коли йдеться про конкурентоспроможне функціонування в ринкових умовах на засадах стабільно рентабельного ведення виробництва.

Висновки. Вважаємо, що забезпечення новітньою, ресурсоощадною технікою сільськогосподарських підприємств дасть змогу зміцнити технічну оснащеність і на цій основі забезпечити проведення виробничих процесів від сівби до збирання урожаю у встановлені строки, значно зменшити втрати вже готової продукції, зменшити витрати на виробництво, переробку та реалізацію продуктів споживання. Водночас, сучасні умови вимагають раціонального використання джерел енергії, матеріально-технічних та інших ресурсів.

Забезпечення сільськогосподарських підприємств технічними засобами, зростання інтенсифікації сільського господарства дасть змогу виконувати усі робочі прийоми з виробництва продукції у зазначені терміни, не допускати втрат готової продукції, раціональніше використовувати наявні ресурси, і на цій основі підвищувати економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції.

Література

1. Березівський П.С. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств / П.С. Березівський, П.Н. Особа // Економіка АПК. — 2009. — №6 (174). — С. 18-25.
2. Ткаліч О.В. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва / О.В. Ткаліч // Економіка АПК. — 2009. — №12 (180). — С. 8-12.
3. Уланчук В.С. Вдосконалення спеціалізації — фактор інтенсифікації тваринництва в аграрному виробництві / В.С. Уланчук, Н.В. Оляднічук // 36. наук. праць Уман. держ. аграр. ун-ту. — Умань, 2008. — Вип. 67. — Ч. 2 : Економіка. — С. 47-54.

4. Вітков М.С. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва в перехідний період до ринку / М.С. Вітков // Економіка АПК. – 2009. – №2 (168). – С. 17-20.

5. Гацура Я.Т. Методологічні положення інтенсифікації аграрного виробництва на інноваційній основі / Я. Т. Гацура. // Економіка АПК. – 2005. – №6. – С. 61-63.

6. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [Войскобийник Ю.П., Шпикуляк О.Г., Камінський І.В. та ін.]: за ред. Ю.П. Воскобийника. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.

7. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: [монографія] / І.Б. Яців. – Львів: Український бестселер, 2013. – 427 с.

8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г.В. Савицька. – К: Знання, 2007. – 668 с.

References

1. Berezivskyj, P.S. & Osoba, P.N. (2009). Napriamy intensyfikatsii rozvytku sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Directions to intensify the development of agricultural enterprises]. Ekonomika APK. 6(174). 18-25 (in Ukr.).

2. Tkalich, O.V. (2009). Osnovni factory intensyfikatsii ahrarnoho vyrobnytstva [Main factors of intensification of agricultural production]. Ekonomika APK. 12(180). 8-12 (in Ukr.).

3. Ulanchuk, V.S. & Oliadnichuk, N.V. (2008). Vdoskonalennia spetsializatsii – faktor intensyfikatsii tvarynnytstva v ahrarnomu vyrobnytstvi [Improvement of specialization is a factor in the intensification of animal husbandry in agricultural production]. Zb. nauk. prats' Uman. derzh. ahrar. un-tu. 67. 47-54 (in Ukr.).

4. Vitkov, M.S. (2009). Osnovni factory intensyfikatsii ahrarnoho vyrobnytstva v perekhidnyj period do rynku [The main factors of intensification of agricultural production in the period of transition to the market]. Ekonomika APK. 2(168). 17-20 (in Ukr.).

5. Hatsura, Ya.T. (2005). Metodolohichni polozhennia intensyfikatsii ahrarnoho vyrobnytstva na innovatsijnij osnovi [Methodological principles of intensification of agricultural production based on innovation]. Ekonomika APK. 6. 61-63 (in Ukr.).

6. Vojskobijnyk, Yu.P., Shpykuliak, O.H. & Kamins'kyj, I.V. (2011). Vytraty ta efektyvnist' vyrobnytstva produktsii v sil's'kohospodars'kykh pidpryemstvakh [Costs and efficiency of production in agricultural enterprises]. Kyiv: NSC, IAE (in Ukr.).

7. Yatsiv, I.B. (2013). Konkurentospromozhnist' sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Competitiveness of agricultural enterprises]. L'viv: Ukrain's'kyj bestseler (in Ukr.).

8. Savyts'ka, H.V. (2007). Ekonomichnyj analiz diial'nosti pidpryemstva [Economic analysis of activity of the enterprise]. Kyiv: Znannia (in Ukr.).